

БЕЛАРУСКИ

ГАЗЕТА УЗНАГАРОДЖАНА ГАНАРОВАЙ ГРАМАТАЙ ВЯРХОУНАГА САВЕТА БССР

ЧАЦВЕР
30 сакавіка
1995 года
№ 5 (1723)

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА
ОРДЭНА
ПРАЦОУНАГА ЧЫРВОНАГА
СЦЯГА ДЗЯРЖАЎНАГА
УНІВЕРСІТЭТА

УНІВЕРСІТЭТ

Віншuem! Факультэту прыкладной матэматыкі і інфарматыкі — 25!

1 красавіка 1970 года загадам рэктара ўніверсітэта акадэміка АН БССР А. М. Сеўчанкі ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце быў адкрыты факультэт прыкладной матэматыкі. Спярша ў склад факультэта ўваходзілі тры кафедры: вылічальнай матэматыкі, прыкладной матэматыкі і дыферэнцыяльных ураўненняў. Першым дэканам факультэта быў прафесар Я. А. Іваноў. Значную ролю ў арганізацыі і станаўленні факультэта адыгралі вядомыя матэматыкі акадэмікі АН БССР М. Г. Яругін і В. І. Крылоў.

Аналагічныя факультэты ў 60—70-я гады былі ўтвораныя і ў іншых буйных універсітэтах Саюза: Маскоўскім, Ленінградскім, Новасібірскім, Кіеўскім дзяржуніверсітэтах і інш. Такое рашэнне было выклікана вялікімі патрэбамі народнай гаспадаркі ў прымяненні новых спецыялістаў, якія выкарыстоўвалі б у сваёй працы камп'ютэрную тэхніку.

У сувязі з увядзеннем новых спецыяльнасцей факультэт прыкладной матэматыкі быў перайменаваны ў факультэт прыкладной матэматыкі і інфарматыкі (ФПМІ).

Сёння на факультэце забяспечваецца падрыхтоўка спецыялістаў па 4 спецыяльнасцях: прыкладная матэматыка, інфарматыка, эканамічная кібернетыка, актуальная матэматыка. Сярод супрацоўнікаў факультэта налічваецца 14 прафесараў і дактароў навук, 79 дацэнтаў і кандыдатаў навук.

ФПМІ мае асабістую бібліятэку і навукова-вылічальны комплекс.

ПАДВОДЗІМ ВЫНІКІ

Вынікі зімовай сесіі 1994/1995 гг., якія прыводзяцца ў табліцы, паказалі, што паспяховасць студэнтаў у параўнанні з мінулым годам знізілася.

Факультэт	Паспяховасць, %	
	1993/94 гг.	1994/95 гг.
Біялагічны	83,3	79,2
Геаграфічны	86,5	90,5
Гістарычны	79,8	78,1
Журналістыкі	93,3	89,9
Механіка-матэматычны	78,3	77,7
Радыефізікі і электронікі	79,9	79,0
Фізічны	79,8	81,3
Філалагічны	82,9	80,4
Філасофска-эканамічны	88,2	84,6
Прыкладной матэматыкі і інфарматыкі	81,8	88,9
Хімічны	85,7	82,5
Юрыдычны	89,4	86,6

Як бачым, ёсць і выключэнні: геаграфічны, фізічны і ФПМІ — гэта факультэты, дзе справы пайшлі значна лепш.

Разгледзім паспяховасць студэнтаў на адным з факультэтаў — напрыклад, на філалагічным — больш падрабязна.

і курс	Скончылі	
	на «выдатна»	з адной двойкай
Медалісты	84 чал.	25
Ліцэісты	17 чал.	3
Пераможцы алімпіяд	8 чал.	6
Іншыя	229 чал.	15
Усяго	338 чал.	49

Падрыхтавала Валерыя АЎСЯНІК.

САКРЭТ ФІРМЫ

А нам не «свеціць»...

У студэнтаў універсітэта Алкала дэ Энарэс (Іспанія) з'явіўся новы студэнцкі білет у выглядзе цвёрдай пластыкавай карткі. Карыстацца ім можна так, як і тэлефоннай крэдытнай карткай. Памяціўшы білет у прыёмнае прыстасаванне камп'ютэра, можна разлічыцца, не маючы на яўных грошай, у буфэце, прайсці ў лабараторыю, дзе патрабуецца спецыяльны пропуск, пералічыць на банкаўскі рахунак факультэта грошы за навучанне, заказаць і атрымаць кнігі ў бібліятэцы і шмат чаго іншага. Аўтары гэтага студэнцкага білета падлічылі, што за пяць гадоў навучання кожны студэнт дарэмна марнуе не менш за тры поўныя месяцы на ўладжванне розных спраў, якія можна вырашыць за некалькі гадзін.

Новы білет падрабіць практычна немагчыма, а служыць ён можа сем гадоў. На адным яго баку — магнітны герб універсітэта і асабістыя дадзеныя студэнта з фотаздымкам. На другім — магнітная лента, з якой чытае камп'ютэр, герб банка, які фінансуе праект, і ўманціраваны мікрапрацэсар.

Для карыстання гэтай карткай на кожным факультэце будзе ўсталяваны свой тэрмінал з банкам дадзеных, падобны да звычайнага грашовага банкамата. На картку можна перавесці, прапусціўшы яе праз тэрмінал, любую суму са свайго рахунка.

«Думаў, канапу прадам...»

На факультэце журналістыкі пасля зімовай сесіі выключылі чатырох студэнтаў. Трох — праз акадэмічную неспаспяховасць.

Чацвёрты курс — трэшку не першы. Хаця для ўзнаўлення ўсе плоцяць аднолькава. І няшмат — 160 долараў. І ўсё ж адзін страчаны год — не чатыры. Мы прапануем міні-інтэрв'ю з адным з адлічаных.

— Што збіраешся рабіць?
— Зарабляць грошы, каб «адмазацца» ад вайска. Думаў, канапу прадам, за гарэлку, але там гарэлку зараз не бяруць, толькі баксы.
— І колькі трэба?
— Пяцьсот. Я б паслужыў, але колькі часу змарнуецца! І потым, хто ведае, раптам праз паўтара гады яны толькі тых будучы прымаць, хто на «мерседэсе» пад'едзе?..
— Ты лічыш, тваё адлічэнне заканамернае?
— Грошы ім трэба, вось і ўсё...

Марына ГУЛЯЕВА.

АДБЫЎСЯ СЕМІНАР

Рэспубліканскі семінар-практыкум работнікаў прафесійна-тэхнічных, сярэдніх спецыяльных і вышэйшых навучальных устаноў «Арганізацыя вольнага часу навучэнцаў і студэнтаў у інтэрнатах як састаўная частка навучальна-выхаваўчага працэсу навучальнай устаноў», які адбыўся ў Мінску 28—29 сакавіка, паказаў, што адпачынак студэнтаў — гэта справа рук не толькі саміх студэнтаў. Семінар арганізаваны па ініцыятыве Міністэрства адукацыі і навукі на базе Політэхнічнай акадэміі і Эканамічнага ўніверсітэта. Белдзяржуніверсітэт на гэтым мерапрыемстве прадставілі начальнік аддзела па справах моладзі А. Багдановіч і дырэктар студэнцкага гарадка С. М. Данілаў.

Ж. СІНІЦКАЯ.

НАШ КОНКУРС ДА 50-ГОДДЗЯ ПЕРАМОГІ

А хто там ідзе?

1 красавіка ў фае галоўнага корпуса БДУ адбудзецца пашыраны продаж твораў маркіза дэ Сада, Э. Лімонава, Эмануэль Арсан. Студэнтам Белдзяржуніверсітэта — скідка 30% (па прад'яўленню студэнцкага білета).

ЛІКА ЯЛІНСКАЯ — «зорка» беларускай эстрады, міс Фота-СССР, пераможца першага конкурса прыгажосці ў Беларусі

Матэрыял аб студэнцкіх гадах Лікі чытайце на 2-й старонцы.

Ой, родила меня да мать
Да злым глазам и не в
За то, что батюшке
Христу
Я не молилася и сроду.
И не ходила в Божий
Была в пару лишь с темной
ночкой —
Меня за то злы языки
Прозвали дьявольскою
дочкой.
Ой, да посадите меня да
на коня
С золотой уздой да с
бахромами.
А то, что руки свиты у

меня,
За гриву я схвачусь
зубами.
Ой, да посадите меня да
на коня
Да с бубенцами под дугою.
А то, что ноги свиты у
меня,
Коня пришпорю песней
злою.
Махала я руками,
Пинала я ногами,
На мир глядела в оба
глаза.
Да все попутала,
Зараза!

Ліка ЯЛІНСКАЯ.

Цяперашнія студэнты, напэўна, ужо не ведаюць, што бетонная сценка між будынкам паліклінікі (Бабруйская, 9) і хімікаў з'явілася толькі некалькі гадоў таму. Адміністрацыя Белдзяржуніверсітэта вырашыла палегчыць студэнтам і супрацоўнікам праход на прывакзальную плошчу: у бетоннай агароджы мяркуецца зрабіць дзверы, ля якіх будзе наладжана вахтавае дзяжурства, каб на тэрыторыю ўніверсітэцкага гарадка не маглі пранікнуць пабочныя людзі. Студэнты і супрацоўнікі змогуць прайсці праз кантроль, прад'явіўшы адпаведныя дакументы.

У бліжэйшым часе выданне газеты «Беларускі ўніверсітэт» будзе пераведзена на лацінскую графіку — беларускую «лацінку». Гэта не толькі далучыць наша выданне да еўрапейскіх сродкаў масавай інфармацыі, але і дапаможа вырашыць некаторыя спрэчныя пытанні беларускага правапісу.

Узяўшы прыклад з факультэтаў, сталовая № 7 праводзіць Дзень адчыненых дзвярэй. Адбудзецца гэтая падзея 2 красавіка. Будучыя абітурыенты змогуць пабачыць на свае вочы студэнцкі абед і нават пакаштаваць яго.

Некалькі момантаў са студэнцкага жыцця Лікі Ялінскай

ПАЧАТАК

Калі яна закончыла школу, у яе атэстаце было 13 троек. Да 9-га класа вучылася добра, а потым стала займацца толькі тым, што яе цікавіла. А кола інтарэсаў і да 9-га класа было вялікім: Ліка пераспрабавала амаль усе віды спорту (нават каратэ), танцавала, брала прыватныя ўрокі спеваў. Тады ж, у апошнія школьныя гады, яна «перавярнула горы кнігі», прачытала ўсю рускую класіку.

Пасля школы паехала ў Маскву, паступаць. І паступіла ў ГИТИС — з першага разу. На адным з уступных іспытаў, калі трэба было чытаць мана-лог, Ліка не перажывала, выбіраючы: Чацкі або Кацярына, «Горе от ума» або «Гроза»? Сачыніла сама, прыдумаўшы назву і аўтара. Здала іспыты на адны пяціркі. Здавала, смеючыся. Як і вучылася — лёгка. («О, калі я б яшчэ і вучылася!»)

На яе ўскладлі вялікія надзеі, яе чакала кар'ера, а тут... Ліка выходзіць замуж і чакае дзіця.

— Мне казалі: усё, за-кацілася-пагасла зорачка! А я адказвала: нічога, яшчэ загарыцца.

Яна вярнулася ў Мінск і паступіла ў наш тэатральны. Нарадзілася Даша. Першы курс.

— А я ж дзяўчынка была зусім! Ну нічога пра гэта не ведала! Прывезла яе з раддома, раскруціла, а яна абпісала ўся... Сяджу і плачу... Потым ужо ўсяму навучылася...

Так і пачалося яе студэнцкае жыццё. А грошай-то не было. Колькі там тае стыпендыі! Уладкавалася на палову стаўкі ў студэнцкі тэатр, прадавала білеты ў пераходзе... А яшчэ ў кінатэатрах, пасля фільмаў, выступала на творчых сустрэчах — спявала свае песні пад гітару. Дома ж — пялюшкі, кашы...

КОНКУРС ПРЫГАЖОСЦІ

— У школе я была «брыдкім качанём». На хлопчыкаў не глядзела, бо на мяне ніхто не глядзеў. На дыскатэкі не хадзіла, таму што не было ў чым...

А зараз, калі хто-небудзь на вуліцы ў спіну ёй кажа: «І гэта яна-та прыгажуня?» — яна толькі смяецца:

— Я ведаю, што калі мне трэба, я такой буду, што яны ўсе «отдохнут»!

Цяпер яна ўжо ведае, і што такое касметыка, і якую прычоску лепей зрабіць, і часткова здзейснілася мара тых жабрацкіх гадоў: купіць дарагую, прыгожую сукенку. Част-

кова — бо жанчыне, напэўна, ніколі не хапае аднаго ўбора... А тады — сукенку на конкурс прыгажосці шылі з двух шалікаў, кітайскіх. Прычым адзін быў чужым, і яго нельга было рэзаць. Неяк ушылі...

Ёй давялося выступаць у адкрытым купальніку. Каб давесці, што ў яе, у жанчыны, якая нарадзіла дзіця, усё на месцы: і бёдры, і живот. Увогуле, не шанцавала. Калі трэба было выступаць у сукенках Дома мадэлей, ёй не хапіла.

— Я гатовая была рыдаць! Але тут па калідору (трэба ж!) ішоў дырэктар Дома мадэлей. Напэўна, ён пабачыў у маіх вачах увесь смутак чалавечы. Таму што падвёў да шафаў, адчыніў іх, а там — найноўшая калекцыя мадэлей для Францыі! Выбрала я сабе, канешне, абсалютна каралеўскую сукенку...

«Я ХАЧУ ВУЧЫЦЦА!» Ліка не скончыла тэатральны і не доўга правучылася ва ўніверсітэце культуры.

— З тэатральнага мяне выключылі за тое, што, па словах рэктара, «у высокім храме мастацтва няма месца для эстрады». Я ж тады ўжо работала ў «Верасах». А ва ўніверсітэт культуры я

проста не хадзіла. Мне не было калі! Я работала! І потым, мне здаецца, што там вучаць усяму, але толькі не прафесіі. Ну навошта мне слухаць лекцыі пра лесавічка-мажавічка? Так, магчыма, гэта трэба тым, хто будзе масавіком-забаўнікам, культургам. Але... дзе гэтая грамадная колькасць людзей, якія выйшлі з універсітэта, дзе, напрыклад, масавыя святы, якія яны павінны арганізоўваць?.. Рыхтуюць балванчыкаў, не ўлічваючы розны ўзровень падрыхтоўкі. Мне казалі: «Чым Вы лепш за астатніх?» А я лепш. Лепш! Ужо хаця б таму, што ў мяне гастролі, мяне паказваюць па тэлевізары, у рэшце рэшт... Але некаторыя выкладчыкі даводзілі проста да слёз... І ўсё ж тых, хто ішоў насустрач, было болей.

Я вельмі хачу вучыцца, але няма дзе і няма ў каго...

Марына ГУЛЯЕВА.

І яшчэ. Толькі-толькі Ліка скончыла работу над сваім першым альбомам «Папяровы месяц». Альбом абсалютна класны, у гэтых песнях — зусім іншая Ліка, новая, ніколі не падобная да той, да якой мы прызвычаліся.

— Госпадзі, блаславі ўсіх маіх сваякоў і блізкіх, пашлі ўсім здароўе і зрабі так, каб Амстэрдам быў сталіцай Бельгіі...

— Навошта табе гэта трэба?

— Я сёння напісаў так у курсавой рабоце па геаграфіі.

Ідзе экзамен па электрадынаміцы. Прафесар уважліва сочыць, каб ніхто не выцягнуў шпар-

Жыццё часта дарыць нам розныя сюрпрызы. У нашых галовах праўда і хлусня зліваюцца ў адзінае цэлае, і няма ніякіх сіл, каб вызначыць, што ёсць што. Мы пачынаем верыць розным магам, экстрасенсам і перастаем давяраць таму, што бачым сваімі вачыма. Цікава, а чаму б Вы ніколі не паверылі? З такім пытаннем звярнуліся мы да першых сустрэчных людзей. І вось якія адказы атрымалі:

— Таму, што ў маёй кватэры вырасце лімоннае дрэва. Я ніколі не прымушу сябе яго паліваць — адказала прыгожая дзяўчынка і чароўна ўсміхнулася.

— А я лічу, што кожны з нас не паверыў, калі б яму казалі ў вочы, што ён дрэнны чалавек, — сказаў вельмі сур'ёзны хлопец, які стаяў побач.

— Таму, што ў людзях больш зла, чым добра, — працягнуў думку яшчэ адзін аптыміст.

3 ПЕРШЫМ КРАСАВІКА!

— Таму, што на Зямлі ёсць бессмяротныя людзі.
— Таму, што зіма ніколі не скончыцца...
— Таму, што я аднойчы перастану марыць...
— Мы паверылі б усяму, калі б нам прывялі доказы, — адмахнуліся дзве вельмі занятыя дзяўчынкі, пэўна, будучыя матэматыкі.

Усе думкі студэнтаў з падваконя галоўнага корпуса БДУ былі занятыя «днём заўтрашнім».

— Што я здам дзяржэкзамен на 5.
— А я, што здам дзяржэкзамен на 4.
— А я ўвогуле ніколі не паверу, што скончу БДУ. Тут да нас падышла дзяўчына, «стрэльна» цыгарэты і адказала:

— Я ніколі не паверу, што прэзідэнт утрымаецца на сваім месцы 5 год.

Пасля такога сур'ёзнага адказу мы вырашылі звярнуцца са сваім пытаннем да людзей больш сталых:

— Я шмат чаму і каму не веру, часам нават сабе.
— Таму, што я палячу на Марс.
— Што будзе канец свету ў гэтым годзе.

Ну, а ролю эпілога ў нашым экспрэс-апытанні выканаў вельмі рэспектабельны чалавек, які б ніколі не паверыў, што такія пытанні могуць быць каму-небудзь патрэбныя. Мабыць, гэта так і ёсць, але мы (аўтары) заўсёды трымаем у галовах лозунг: НЕ ВЕР ТАМУ, КАМУ ЗА 30.

3 Першым красавіка, панове!

Ю. ВАСІЛІШІНА,
К. ТКАЧЭНКА.

АНЕКДОТЫ

АД ВЫКЛАДЧЫКАЎ

Прафесар — аўдыторы: — Перастаньце, калі ласка, увесь час перадаваць адзін аднаму запіскі

на задніх лаўках. Мне гэта перашкаджае чытаць лекцыю.

— Гэта не запіскі, а кар-

ты — мы гуляем у брыдж.

— О, тады прабачце.

* * *

— Скажыце, чаго не бывае ў рыбе? — спытаў у студэнта прафесар.

— Манокля і поўнага збора твораў. Шпільгагена.

— Дазвольце... дазвольце. Чаму Вы даеце мне такі... дзіўны адказ?!

— Прабачце, прафесар, ці магу я даведацца, чаму Вы задаеце мне такое... дзіўнае пытанне?

* * *

— Які народ мінуўшыны Вам больш за ўсё пада-

-КУРС ОМОЛОЖЕНИЯ ДЕЛАЕТ ЧУДЕСА,

МОЛОДОЙ ЧЕЛОВЕК!

Малюнак Опрічя Кромешнега.

баецца? — спытаў выкладчык студэнта.

— Фінікійцы.

— Чаму?

— Таму што ў падручніку аб іх гаворыцца менш, чым аб іншых.

* * *

Студэнт моліцца перад сном:

галку. Цішыня. Раптам — шолах. Прафесар пачынае хадзіць вакол студэнтаў

— нічога. Ізноў тыя ж самыя гукі. Прафесар зноўку нічога не знаходзіць, сядзе за стол. За адной з парт студэнтак...

бо-сай нагой працягвае гартаць канспект.

● ГЭТА ЯШЧЭ ТРЭБА ЗРАЗУМЕЦЬ

Маркс — гэта круты хіпі, які стварыў круты альбом «Капітал», ад якога цяпер кідае ў дрэжыкі. Мы запішам свой, яшчэ круцейшы дыск.

Джэры Рубін, ідэолаг амерыканскай моладзі ў 60—70-ыя гады, ідэйны натхніцель сённяшняга левага студэнцкага руху.

Левы студэнцкі рух вылучыў у якасці кандыдата ў дэпутаты Вярхоўнага Савета свайго прадстаўніка — студэнта 4 курса філфака БДУ Ігара Бухарава. Гэта пакуль адзіны на Беларусі студэнт — кандыдат у дэпутаты.

Спадзяёмся, што паважаныя чытачы ўжо бачылі лістоўкі з фотаздымкам Ігара Бухарава. Сёння пакуль яшчэ забаронена весці перадвыбарчую барацьбу, а значыць нельга выкарыстоўваць тыя сродкі агітацыі, якія адкрыта заклікаюць аддаць свой голас за тую ці іншую асобу. Таму Лёвым студэнцкім рухам была выпушчана лістоўка пад заклікам: «Его разыскавае ИНТЕРПОЛ. Игорь Бухаров — крутой беспредел за права студентов и молодежи», што прывяло не толькі да росту папулярнасці кандыдата, а таксама да значнага павелічэння прыхільнікаў Левага студэнцкага руху.

Ідзем да выбараў

На жаль, з самім Ігарам Бухаравым нам сустрэцца не давялося. Пакуль ён не даў ніводнага інтэрв'ю сродкам масавай інфармацыі. Аднак адбываецца гэта не з-за таго, што кандыдат у дэпутаты пазбягае прэсы, а з-за недахопу асабістага часу. Мы спадзяемся, што ў хуткім часе Ігар Бухараў дасць эксклюзіўнае інтэрв'ю для нашай газеты. А пакуль мы бяседем з прэм'ер-міністрам ценевага кабінета, які створаны пры кандыдаце, Лёлікам Навіковым. Ён пазнаёміў нас з некаторымі пунктамі праграмы Левага студэнцкага руху:

— Галоўная задача нашага руху — анарха-сюррэалістычная рэвалюцыя, што значыць — рэвалюцыя ў свядомасці. Спачатку да гэтага неабходна ажыццявіць студэнцкую рэвалюцыю, якая прадугледжвае пераўтварэнне ўніверсітэта ў Дом маладзёжнай культурнай творчасці. Будзе знішчана сучасная сістэма адукацыі, заснаваная на вертыкальнай структуры: выкладчык чытае — студэнт запісвае. Будуць уведзены які формы навучання дыспуты, дыскусіі, абмен думкамі. Прадугледжана стварэнне тыпаграфіі (размнажаць канспекты перад залікамі і экзаменамі), поўнае самакіраванне, пераймянаванне Дзяржаўнага ўніверсітэта ў Дзікі ўніверсітэт. Перад студэнтамі і моладдзю ставіцца задача — урывацца ў бюракратычныя структуры і палкамі біць па галаве бюракратаў.

— А калі масы не пайдуць за вамі?

— У аснове нашай тактыкі — вучэнне Джэры Рубіна. Прыблізна гэта выглядае так: як толькі стане цяплей (бліжэй да сесіі), частка студэнтаў, якія сёння ўжо падтрымалі нас, пачнуць адпачываць на зялёнай траўцы ў двары ўніверсітэта, загараць, піць халоднае піва і колу, абдымацца з дзяўчынкамі, спяваць песні. І хто з астатніх студэнтаў захоча вучыцца ў такі дзень? Так і пачнецца рэвалюцыя...

— А што зробіце вы ў першую чаргу, калі рэвалюцыя пераможа?

— Пафарбуем ўніверсітэт у аранжавы колер і прымусім выкладчыкаў насіць гномаўскія каўпакі.

І красавіка Левы студэнцкі рух праводзіць пікет стаматалагічнай паліклінікі ў знак пратэсту супраць павелічэння цен на чыгуначныя білеты. Чыгунка і паліклініка — якое дачыненне маюць аднаго? Вы ўсміхнецца: І красавіка... Але ж справа сур'ёзная. Каму з нас павышэнне цен на праезд не ўдарыла па кішэні?

Увогуле, хлопцы з левага студэнцкага руху выступаюць за тое, каб вярнуць простыя чалавечыя каштоўнасці: сяброўства, надзею, свабоду. Каб людзі пачалі больш любіць адзін аднаго, менш гналіся за грашамі. Каб пачалі ствараць...

М. ТАПІЛЯ.

ДАІ паведамляе

За два месяцы 1995 года па гораду Мінску адбылося 130 ДТЗ. Загінула 19, паранена 127 чалавек. Па віне вадзіцеляў — 39 ДТЗ; загінула 8, паранена 46 чалавек. 3 іх па віне індывідуальных уладальнікаў адбылося 23 ДТЗ, у якіх загінулі 6, атрымалі раненні 21 чалавек. Па віне пешаходаў — 87 ДТЗ; загінулі 9, атрымалі траўмы 79 чалавек.

Са 130 здзейсненых ДТЗ 108 склалі наезды на пешаходаў.

За гэты час з удзелам дзяцей адбылося 19 ДТЗ. Загінуў адзін, паранены 18.

У параўнанні з 1994 г. сёлета за студзень-люты адбылося болей на 40 ДТЗ, загінула — на 8, паранена — на 24 чалавекі. Гэта сведчанне пагаршэння дысцыпліны на дарогах вадзіцеляў і пешаходаў.

Ёсць парушэнні дарожнай дысцыпліны з боку супрацоўнікаў і студэнтаў БДУ.

14 лютага Насута С. К. (студэнт) затрыманы за язду без дакументаў. 15 лютага пешаход Радзюк І. А. — інжынер кафедры біяфізікі — затрыманы за парушэнне Правіл вулічнага руху. Усе аштрафаваныя.

Правілы вулічнага руху — закон для ўсіх яго ўдзельнікаў. Строга выконваць іх абавязаны кожны.

Вадзіцелі і пешаходы! Будзьце заўжды дысцыплінаванымі — гэтым вы засцеражэце сябе і навакольных ад траўм, пагібелі і не станеце прычынай болю і пакут для родных і сваякоў.

Дзяржаўтніспектар
Маскоўскага ДАІ
Аляксандр КУДРАУЦАУ.

Международная Соросовская Программа образования в области точных наук объявляет подпрограммы, которые будут развиваться в Беларуси в 1995 году

ПОДПРОГРАММА «ПОДДЕРЖКА НАИБОЛЕЕ ЦЕННЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧИТЕЛЕЙ В СРЕДНИХ ШКОЛАХ»

Подпрограмма направлена на поддержку учителей точных наук (математика, физика, химия, биология).

Конкурсный отбор получателей гранта Соросовских учителей будет проводиться в три этапа.

Первый этап — подбор кандидатов. Основным источником являются студенческие анкеты. Проведение опроса среди недавних школьников, поступивших в вузы республики, позволит выяснить, кого они считают лучшими учителями математики, физики, химии и биологии. Предполагается проанкетировать около 2000 студентов 1—2 курсов, которые учатся в университетах и институтах, расположенных в Минске, областных центрах, других городах республики.

В ходе дальнейшей компьютерной обработки будет сформирована база данных, определяются имена учителей, которые встречаются в анкетах чаще других.

Соответственно этому будет проводиться отбор, величина проходного критерия упоминаемости (сколько раз имя педагога упомянуто студентами) обозначится по мере поступления данных. Однако уже сейчас можно сказать, что для учителей сельских школ этот показатель будет ниже, чем в городах, а для преподавателей лицеев — выше, чем для всех остальных.

Соросовские учителя 1994 года имеют право номинировать одного учителя, это будет расцениваться как одно дополнительное упоминание и также является источником кандидатур.

К участию в конкурсе будут допущены педагоги, чьи ученики заняли призовые места на республиканских олимпиадах по математике, физике, химии и биологии в 1995 году.

Те учителя, чьи воспитанники прислали решения задач первого заочного тура Соросовских Олимпиад школьников получают благодаря этому одно упоминание дополнительно. Если ученик прошел на третий заключительный тур — учитель входит в число кандидатов.

Второй этап работы — опрос учителей. Список преподавателей, допущенных к участию в конкурсе планируется опубликовать в мае-июне 1995 г. в «Настаўніцкай газеце» для большей открытости работы подпрограммы.

Третий этап предусматривает непосредственно конкурсный отбор 120 получателей гранта Соросовского учителя. Вначале по балловым оценкам выделяется группа лидеров, затем будет проведено тщательное рассмотрение кандидатур. Прежде всего будут учитываться показатели профессионального мастерства, информация о поисково-исследовательской работе, наличии методических разработок и т. д. Как и на первом этапе, несколько ниже требования будут предъявляться к сельским учителям, более высокие — к тем, кто работает в лицеях.

Грант Соросовского учителя будет выплачиваться на протяжении учебного года (10 месяцев).

Грант присуждается исключительно для поддержки научно-методической и профессиональной деятельности.

За месяц до выплаты последнего гранта Соросовские учителя обязаны представить отчет о своих личных достижениях за период получения гранта: научно-методической работе, проведенных открытых уроках, выступлениях на конференциях и семинарах, сданных в печать и опубликованных работах и т. д. В случае непредставления отчетов выплата грантов прекращается.

В период получения гранта Соросовский учитель обязан ссылаться во всех своих публикациях и выступлениях на факт получения Соросовской стипендии: «Настоящая работа была частично поддержана Международной Соросовской Программой образования в области точных наук».

ПОДПРОГРАММА «СТУДЕНТЫ — СОРОСОВСКИЕ СТИПЕНДИАТЫ»

Целью настоящей подпрограммы является продолжить поддержку лучших студентов дневной формы обучения в области математики, физики, химии, биологии и наук о Земле. Отбор кандидатов на получение Соросовской стипендии будет проведен на основании конкурса, для участия в котором необходимо наличие, по крайней мере, одного из следующих достижений:

1. Победа в областных, республиканских или международных олимпиадах школьников.

2. Публикация научных статей в отечественных или зарубежных журналах (включая краткие сообщения и тезисы).

3. Участие в сообщениях, докладах, лекциях на национальных, международных симпозиумах, совещаниях, конгрессах в качестве соавтора.

4. Участие в качестве соисполнителя в исследовательских грантах, как отечественных, так и зарубежных.

5. Участие в реализованных авторских предложениях или изобретениях.

6. Наличие не более 5% отметок «хорошо» и остальных «отлично» за три последовательных года обучения в вузе.

Каждый, обращающийся за получением Соросовской стипендии, должен представить документальное подтверждение выполнения одного, нескольких или всех приведенных выше условий. Победители будут определены по совокупности этих показателей.

При подаче документов необходимо предоставить заявление, документальное подтверждение своих достижений, выписку из зачетной книжки, заверенную в деканате, конверт с нади-

саным домашним адресом или адресом для переписки и наклеенными марками. В заявлении необходимо дать краткие сведения о себе (фамилию, имя, отчество, год рождения, место учебы, курс, специальность, паспортные данные, круг интересов, домашний адрес или телефон, по которому можно быстро передать информацию). Просим присылать не оригиналы документов, а их ксерокопии, заверять копии у нотариуса не обязательно. Участие в конкурсе только по первому пункту обязательных условий допускается исключительно для студентов 1-го и 2-го курсов. Любые документальные подтверждения Вашей студенческо-научной активности будут приняты во внимание.

Документы, не соответствующие указанным требованиям, не рассматриваются. Поданные на конкурс документы не возвращаются.

Для поддержки высокого уровня соревнования документы от студентов 1-го курса, поступивших в 1995 г., принимаются до 10 октября 1995 г. Студентам — победителям Соросовских школьных олимпиад будет отдано предпочтение при прочих равных условиях.

Кроме того, право номинирования Соросовских стипендиатов предоставлено Соросовским профессорам — по одному студенту от каждого профессора, с предоставлением документального подтверждения заслуг студента — кандидата на получение Соросовской стипендии.

Соросовская стипендия будет выплачиваться на протяжении учебного года (10 месяцев) в дополнение к обычной стипендии, назначаемой студентам руководством вузов. Грант присуждается исключительно для поддержки научной деятельности и учебы.

После сдачи зимней сессии, а также за месяц до выплаты последнего гранта Соросовские студенты обязаны предоставить отчет о своей деятельности по гранту — заверенную справку о сдаче сессии, научной работе, сданных в печать и опубликованных работах, выступлениях на конференциях и т. д. Отчет о научной работе и сданных в печать публикациях подписывается студент и его научный руководитель, затем отчет заверяется печатью учебного заведения. В случае непредставления отчетов выплата грантов прекращается.

В период получения гранта студент обязан ссылаться во всех своих публикациях и выступлениях на факт получения Соросовской стипендии: «Настоящая работа была частично поддержана Международной Соросовской Программой образования в области точных наук».

Заявки на участие в конкурсе на получение Соросовской стипендии должны быть отправлены не позднее 30 апреля 1995 года. Имена Соросовских стипендиатов будут объявлены 15 ноября 1995 года, выплата стипендий будет осуществлена ретроактивно с начала осеннего семестра 1994/1995 года.

ПОДПРОГРАММА «КОНКУРСЫ СТУДЕНЧЕСКИХ НАУЧНЫХ РАБОТ»

Для выявления и поощрения студентов естественнонаучных факультетов университетов и вузов, наиболее эффективно участвующих в научной работе, будет проведен национальный конкурс на лучшую студенческую работу по математике, физике, химии, биологии и науках о Земле.

В конкурсе могут участвовать студенты университетов и вузов, завершившие в текущем и/или предшествующем учебном году оригинальные научные исследования, опубликованные в этот же период научные статьи или имеющие статьи, принятые для публикации в научных журналах и сборниках. Представляемая на конкурс работа должна носить характер самостоятельного или в соавторстве. Каждый студент имеет право подать на конкурс только одну работу (хотя она может быть оформлена в виде серии статей).

Конкурсные работы следует посылать в 2-х экземплярах по адресу: 220072 г. Минск, пр. Ф. Скорины 66, Международная Соросовская Программа образования в области точных наук.

К работе должны быть приложены сопроводительные данные: фамилия, имя и отчество автора, год рождения, вуз и факультет (их почтовый адрес, телефон, факс, электронная почта), номер студенческой группы, свой домашний адрес и адрес для переписки и, по возможности, телефон, по которому с автором можно легко связаться. Работы должны быть предоставлены в ISSEP до 1 июля 1995 г.

Жюри конкурса будет сформировано из Соросовских профессоров, а также других авторитетных ученых. Состав жюри утверждается Консультативным Советом Белорусского отделения Международной Соросовской программы образования в области точных наук.

На основании полученных рецензий жюри отберет лучшие работы для каждого из следующих направлений: математика, физика, химия, биология, науки о Земле.

В качестве следующего этапа конкурса студенческих научных работ в октябре 1995 года в Минске будут организованы студенческие научные конференции, на которые будут приглашены авторы, отобранные жюри. Расходы на проезд и проживание участников будут оплачены. На конференции каждый из приглашенных авторов должен будет оформить стендовое сообщение и выступить с 10-минутным докладом.

По итогам конференции жюри объявит победителей конкурса по каждой дисциплине, которым будут присуждены Соросовские премии — 1 первая, 2 вторых и 3 третьих.

ПОДПРОГРАММА «ПОДДЕРЖКА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОНТАКТОВ»

В рамках Международной Соросовской Программы образования в области точных наук будут поддержаны усилия по стимулированию, организации и поддержке профессионального взаимодействия в форме конференций, семинаров, рабочих совещаний, летних школ для тех, кто занят в сфере образования на уровне как средней, так и высшей школы. Предусматривается, что эта поддержка будет охватывать в первую очередь тех, кто получит индивидуальные Соросовские гранты.

Цель данной подпрограммы — содействовать решению задачи установления контактов между педагогами всех уровней, сближения сотрудников школ, университетов и исследовательских центров, формирования общественных групп, которые могли бы объединить преподавателей в разных дисциплинах. Можно ожидать, что эта подпрограмма приведет к созданию Ассоциации Преподавателей Точных Наук.

1. Установление контактов между преподавателями средней школы

Для облегчения контактов между преподавателями будут организованы конференции и семинары учителей. Семинары будут проводиться во время летних, осенних, зимних и весенних каникул. Основными участниками конференций и семинаров будут Соросовские учителя. Любому учителю, предложившему актуальные сообщения, будет предоставлено право выступить с докладом. Всем докладчикам будут оплачены транспортные расходы и расходы на проживание. Кроме того, любой из учителей может приехать на конференцию или семинар для участия, однако в таком случае их расходы не будут оплачены.

Основное внимание на семинарах должно быть уделено инновационным методам обучения, методике и практике ознакомления учащихся с новейшими достижениями науки в данной области, анализу состояния учебного процесса, восприятия учащимися материалов, содержащихся в традиционных и новых учебниках, а также обсуждению требований к созданию новых учебников. Материалы конференций и семинаров будут издаваться в виде сборников или журналов.

Активность на данных семинарах и конференциях будет учитываться в процессе отбора кандидатур на получение гранта Соросовских учителей.

2. Установление контактов между преподавателями высшей и средней школы

Цель данной подпрограммы — организация проводимых каждое полугодие конференций, на которых ведущие ученые из университетов, академий наук и исследовательских центров выступят с обзорными лекциями о последних достижениях науки в их областях. В качестве слушателей на эти конференции будут приглашены преподаватели средних школ и в первую очередь — Соросовские учителя, которым будут оплачены проезд и проживание во время конференции. Материалы конференций будут издаваться в виде сборников или журналов. Кроме того, будут поддержаны летние школы учителей по более узкой тематике.

ПОДПРОГРАММА «ПОДДЕРЖКА ИЗДАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ И НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ»

Основная цель — поддержка авторов, работающих над рукописями научной и образовательной литературы, предназначенной для расширения кругозора учащихся и студентов в области точных наук, учебников для школ и вузов, специализированной литературы для учителей и преподавателей, научных монографий и обзоров.

В связи с переводом школьного образования Республики Беларусь на многоуровневую систему предпочтение будет отдаваться программам, соответствующим новой концепции школьного образования.

Поддержка будет осуществляться главным образом в виде грантов авторов.

ПОДПРОГРАММА «ПОДДЕРЖКА БИБЛИОТЕК»

Специально выделенные фонды будут направлены в основном на обеспечение библиотек подпиской на научные профессиональные и общеобразовательные журналы, а также возможно некоторыми новыми учебниками. Список изданий будет определен по результатам опроса преподавателей и работников библиотек.

ПОДПРОГРАММА «ПОДДЕРЖКА УСТАНОВЛЕНИИ ИНФОРМАЦИОННЫХ СВЯЗЕЙ»

Цель данной подпрограммы — оказание помощи в создании развитой современной компьютерной сети в Республике Беларусь и установление международных информационных связей.

Кроме того, в 1995 году будут продолжены подпрограммы «Соросовские профессора», «Соросовские аспиранты», «Соросовские доценты», «Соросовские школьные олимпиады и соревнования школьников».

Новые получатели Соросовских грантов —

Соросовские аспиранты

В октябре 1994 года Белорусский Консультативный Совет Международной Соросовской программы образования в области точных наук объявил об открытии в Беларуси подпрограммы «Соросовские аспиранты».

Целью настоящей подпрограммы является поддерж-

ка лучших аспирантов вузов и НИИ Беларуси в области физики, математики, химии, биологии и наук о Земле. Отбор кандидатов на по-

лучение Соросовского гранта проводится путем конкурса, к участникам которого предъявлялся ряд требований. Победители определя-

лись по совокупности достижений. Высокий уровень соревнования поддерживался большим количеством претендентов.

2 марта 1995 года Белорусский Консультативный Совет Международной Соросовской Программы образования в области точных наук

рассмотрел материалы, поданные на конкурс и утвердил Соросовских аспирантов.

Грант Соросовского аспиранта является именованным, выдается на 10 месяцев исключительно для поддержки научной и профессиональной деятельности.

АСТРАНОМІЯ Ў ВОБРАЗАХ: КАЗКІ

Мноства казак налічваецца ў сусветнай скарбонцы. Сярод іх сустракаюцца творы не толькі з адной і той жа тэматыкай, але і з аднолькавымі сюжэтамі. Гэта не заўсёды можа быць выклікана адзінай прарадзімай ці сувязямі паміж рознымі плямёнамі і народамі. Таму не заўсёды магчыма знайсці карані: не тыя, якія дае жолуд, а тыя, якія далі моц самому Дубу, з якога гэты жолуд упаў. Думаецца, што гэты Карані закладзены ў Сусвецце і ўзгадваюцца ў розныя часы як праявы Сусветнай Памяці: генетычнай, інтуітыўнай, гістарычнай, фальклорнай. Усе асноўныя сюжэты даўно складзеныя. Заставалася толькі «разбавіць» іх мясцовымі асаблівасцямі — тэрытарыяльнымі, нацыянальнымі. На аснове гэтых жа асаблівасцей у далейшым узнікаюць і самастойныя сюжэты, адзінкавыя для сусветнай казачнай сістэмы.

Агульным для ўсіх народаў заставаліся і застаюцца такія астранамічныя аб'екты, як Сонца, Месяц і зоркі з планетамі (з адзінай розніцай: паўночнаму і паўднёваму паўшар'ям свеціць розныя зоркі). Нас цікавіць паўночнае паўшар'е.

Можна меркаваць, што самыя старажытныя астронамы не зафіксаваны. З тым улікам, што зорнае неба змяняецца ў розныя поры года, мы можам гаварыць і аб розных назвах сузор'яў у адных і тых жа плямёнах ці народаў. Напрыклад, вядомае сузор'е Вялікая Мядзведзіца (асноўная яго частка) зімой мае выгляд коўшыка, а летам гэты «коўшык» мы бачым перавернутым на 180°. Зоркі таксама перамяшчаюцца па небе, але даволі павольна. Так, гэтак ж сузор'е 50—30 тысяч гадоў таму назад мела зусім іншы выгляд, а праз 50 тысяч год ён зменіцца яшчэ больш.

У славянскіх народаў гэтак сузор'е мела розныя назвы: Воз, Коўш, Конь, Вол і інш.

Астральныя, саларныя і лунарныя міфы, як і каляндарныя абрады, маглі быць звязаны толькі з адной якой-небудзь парой года і з адным або некалькімі становішчамі Сонца, Месяца і планет сярод зорак. Але ўсё роўна цяжка разгадаць тыя казачныя сюжэты, якія звязаны з гэтымі аб'ектамі.

Сучасны падзел на сузор'і адбыўся ў 1922 годзе на Міжнародным астранамічным з'ездзе: цяпер іх налічваецца 88. А першы падзел, падзел Клаўдзія Птолемея, налічваў 21 паўночнае, 12 задыякальных і 15 паўднёвых сузор'яў.

Можна меркаваць, што першыя людзі бачылі на небе тое, з чым сустракаліся ў паўсядзённым жыцці, але і звярталі ўвагу на тыя часткі неба, якія адзначалі ў сваім руху Сонца і Месяца. Прычым, Сонца, Месяц і планеты ў гэтым руху не выходзяць за межы задыякальнага пояса. Так, су-

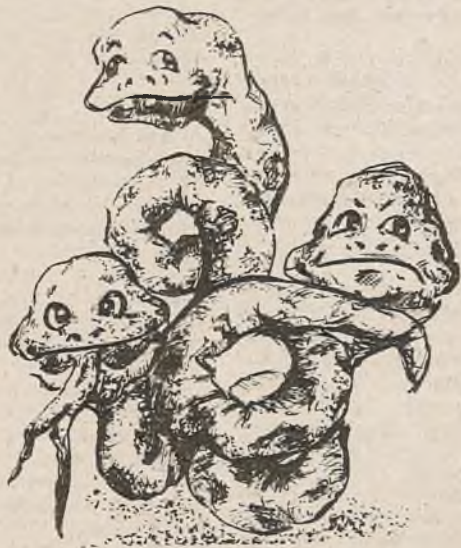
зор'е Арыёна ва ўсіх народаў бачылася калі не палюнічым, то ў выглядзе нейкага мужчыны. (На думку прыходзіць не толькі Арыён са сваімі Вялікім і Малым Псамі, але і славянскі Бой з сабакамі Стаўры і Гаўры.)

На тэрыторыі Расіі адной з багацейшых была і засталася культура Сібіры. Астраномію гэтага рэгіёна можна разглядаць на ўзроўні астраноміі Шумера, Егіпта, Індыі. Не выпадкова П. Ярышоў напісаў сваю казку «Канёк-Гарбунок» на матэрыяле так званай сібірскіх «катлавоў» культуры.

На Беларусі падобным рэгіёнам можна лічыць Палессе. Так, на беразе возера Добрага (Святога) недалёка ад Рагачова

Паэт мог мець на ўвазе ці метэор, які на Беларусі называюць знічкай — падаючай зоркай, ці балід — яркі метэор, палёт якога часта завяршаецца выпадзеннем метэарыта. Метэорнае цела можа згарэць у атмасферы і не дасягнуць зямлі, як у першым з прыгадавых выпадкаў. Метэоры — рэшткі метэорнага цела. Захаваліся звесткі пра тое, што, сапраўды, беларускія сяляне лічылі метэорыты вялікімі змеямі¹.

Вось радкі з беларускай народнай казкі «Як Васіль змея перамог»: «Прыляцеў у адзін край страшэнны змей. Выкапаў ён сярод лесу ў гары глыбокую яму і лёг адпачываць»². Гэтыя радкі

знаходзілася культура астранамічная пляцоўка. А жыхары Палесся і дагэтуль захавалі па некалькі назваў адных і тых жа сузор'яў (пра гэта ўзгадваўся вышэй).

Якія ж групы зорак перш за ўсё маглі вылучаць жыхары сучаснай тэрыторыі Беларусі? Магчыма, якраз тыя, якія ўваходзяць у сузор'і Вялікай і Малой Мядзведзіцаў, Касіяпеі, Цяльца з Пляядамі, Арыёна, Дракона. Вдалі Млекавы Шлях. Асобна вылучалі Венеру — ранішняю і вячэрнюю. Планеты Марс, Юпітэр, Сатурн і Меркуры лічыліся таксама зоркамі. І перамяшчэнне сярод іншых зорак зафіксавана нават у некаторых беларускіх абрадах, напрыклад, у абрадзе «Пахаванне страля». Таму мы мяркуем, што некаторыя астранамічныя аб'екты, так бы мовіць, пакінулі свой след і ў іншых жанрах вуснай народнай творчасці. Напрыклад, у казках з імі мог быць звязаны вобраз Змея.

Барацьба Героя са Змеем узыходзіць да старажытных міфаў перыяду індаеўрапейскай агульнасці. Наогул гэты сюжэт сустракаецца ў шматлікіх міфах сусвету, што дае падставу гаварыць аб вобразе Сусветнага Змея, які на славянскім матэрыяле набыў своеасаблівы рысы. А пачнем мы гаворку з радкоў М. Багдановіча:

Глянь, як зорка ў цемні

ляціць, ўсіх чаруючы светам

сваім.

Быццам змей залаты

зіхаціць

І стухае ў небе глухім.

наводзяць на думку, што ў дадзеным выпадку змей (ён, дарэчы, не завецца ні Цмокам, ні Цудам Юдам!) мог быць адным з метэарытаў, які ўпаў на зямлю і «выкапаў» сабе яму-кратэр³.

Метэарыты маюць выгляд маленькіх ці вялікіх камянеў рознай формы, гэта значыць, могуць нагадваць усё магчымае і немагчымае. Можна правесці паралель з язычніцкім богам Вялесам, які ў пазнейшыя часы атаясамліваўся з нячыстай сілай (як і Змей) і мог пераўтварацца ў розных жывёл, у прыватнасці — у Змея ці ў Пярнатага або Вогненнага Змея. Ідалы Вялеса ў адрозненне ад ідалаў іншых язычніцкіх багоў былі каменныя. Па некаторых меркаваннях ён мог быць галоўным богам беларусаў. У некаторых мясцінах захаваліся прысвечаныя гэтаму богу камяні, якія называлі «камянямі-краўцамі» ці «чортавымі камянямі». Па паданнях у такіх камянях жыў Змей⁴.

У рускім летапісе за 1091 год можна прачытаць: «...з неба ўпаў вялізны змій... У гэты час пачуўся ўдар аб зямлю, які многія чулі». Так апавядаецца пра падзенне метэарыта. Пасля палёту ў атмасферы вялікага метэарыта застаецца доўгая светла-шэрая стужка. Гэта пылавы след, які за кошт руху паветра скурывляецца і прымае змеяпадобную форму. Такі «змей» нярэдка пачынае вярцець «галавой» і «хвастом». Падзенне метэарыта суправаджаецца рознымі гукамі і сапраўды заканчваецца выбу-

хам. Прыкладна так і апавядаецца пра тое, як ляціць казачны змей.

Магчыма, жыхары нейкай часткі тэрыторыі Беларусі былі сведкамі такіх здарэнняў, і няма сумненняў, што ў казках мы знаходзім пацверджанне выпадзення метэарытаў.

Падзенне метэарыта на зямлю суправаджаецца рознымі малюнкамі, якія народ нярэдка і дагэтуль называе «каметаў»; выгляд яе нагадвае мятлу ці памялю. «Зірка з метлю» — адна з назваў яе на Русі. Паколькі такая прылада-памялю ёсць яшчэ і ў Бабы-Ягі, то ў некаторых выпадках хвост баліда мог нагадваць палёт гэтай істоты, якая памялюм замятае свой след. Прычым, балід асвятляе мясцовасць на многія кіламетры наўкол нават днём.

Так, у некаторых выпадках мы бачым несупадзенне народнага і навуковага паняццяў каметы — астранамічнага цела, туманнага аб'екта з ядром. Па меры набліжэння да сонца ў яго паступова з'яўляецца хвост, і вось тады яна становіцца бачнай сярод зорак. Застаецца дадаць, што лацінскае «камета» з'яўляецца часткай грэцкага выразу «астэр каметэс», г. зн. «вала-сатая (ці хвастатая) зорка».

«Палёты» Змея, Цмока, Цуды-Юды мы звязваем з метэарытамі, але самі гэтыя істоты маглі неабавязкова быць уласна імі, як у казцы «Як Васіль змея перамог». І, як мы ўжо ўзгадвалі ў выпадку з Вялесам, часцей за ўсё змей — прадстаўнік нячыстай сілы, ніжэйшага свету. Ён мог атаясамлівацца і з ворагамі-захопнікамі. Прычым, па-

ўбачыць сувязь з адпаведнымі казачнымі сюжэтамі, дзе людзей з'ядаў той самы Змей. У сваю чаргу эпідэміі хвароб звязаны з сонечнай актыўнасцю⁶.

Цікавым яшчэ з'яўляецца і тое, што Змей у выглядзе сузор'я Дракона пастаянна прысутнічае на небе. Гэта незаходзячае для паўночнага паўшар'я сузор'е. Больш трыццаці тысяч год назад пазіцыі палярнай зоркі вызначалі альфа (Тубан) і тау Дракона (яго хвост). Гэта сузор'е агінае Малую Мядзведзіцу і аддзяляе яе ад Вялікай Мядзведзіцы. Яно мае змеяпадобную форму. У галоўнай частцы Дракона знаходзіцца шляхі руху паўночнага полюса Зямлі і Сатурна. У межах сузор'я знаходзіцца таксама полюс экліптыкі, вакол якога перамяшчаецца полюс свету Зямлі і дзе знаходзіцца полюсы свету Месяца, Меркурыя, Венеры і Юпітэра.

Дракон нібы «падпільноўвае» Сонца і Месяц на іх задыякальным шляху. У такім выпадку зацьменні ўспрымаюцца як спроба касмічнага Змея праглынуць свяцілы.

Калі глядзець у бок сузор'я Арыёна, то можна ўбачыць сузор'і Змяі і Змеяносца, пра якія таксама прыгадваў у сваіх вершах М. Багдановіч. Паміж гэтымі сузор'ямі і казачнымі сюжэтамі сувязь знайсці ўжо цяжэй (але, напрыклад, яна існуе з персанажамі грэцкай міфалогіі).

Вернемся да камет. Іх рух — асабліва рух знікнуўшых камет — можа выклікаць «зорныя дажджы» — метэорныя плыні, якія выходзяць нібы з адной кропкі — радыян-

та. Метэорныя плыні можна назіраць у розных сузор'ях кожны год. У сузор'і Дракона знаходзіцца радыянт такой плыні, якая называецца «Драканіды». Ён нагадвае мноства знічак, маленькіх «змеек» (сям'я Змея? нашэсце ворагаў?). Слушна з'яўляецца распрацоўка вобраза Змея Гарыныча як увасаблення агню ў рускіх народных казках⁷. Але ў беларускіх казках не шмат Змеяў мае ўласна вогнен-

ную структуру. У большасці з іх жалезныя, а не вогненныя языкі. Збітыя галовы ў іх не заўсёды бясконца адрастаюць, як у агню. Напрыклад, з трохгаловым змеем герой спраўляецца за тры гадзіны, з шасцігаловым за шэсць і г. д. У гэтых істот таксама розныя і імёны.

Разгледзім яшчэ адзін момант, які ў казках звязаны са Змеем: выкраданне сонца і месяца. Мы закранулі яго вышэй, калі разглядалі сузор'е Дракона.

Як мы памятаем, хвост у каметы з'яўляецца тады, калі яна набліжаецца да Сонца. Ён заўсёды скіраваны ў супрацьлеглы Сонцу бок і, па народных уяўленнях, нібы засланяе яго. Камета атаясамліваецца са Змеем, таму ў казках часцей за ўсё сонца з месяцам выкрадае імянна Змей. Так у казках знайшлі адлюстраванне сонечных і месяцавых зацьменні — поўныя і няпоўныя.

Сонечныя зацьменні адбываюцца пад маладзік і могуць мець працягласць ад дзвюх да сямі з паловай хвілін. Чаму разам з сонцам «выкрадаецца» месяц? Таму што Месяц якраз і робіць зацьменне — закрывае Сонца — і яго таксама не будзе на небе.

Месяцовыя зацьменні могуць працягвацца даўжэй за сонечныя — ад адной да чатырох гадзін — і адбываюцца часцей. Мы мяркуем, што нейкае з такіх зацьменняў і знайшло адлюстраванне ў некаторых казках. Вось радкі з казкі «Удовін сын»: «...уз'яджае на калінавы мост старэйшы Цуда-Юда з дзевяцю галавамі. На грудзях у яго месяц зіхаціць, на сярэдняй галаве сонца гарыць»⁸.

Нельга сказаць, што беларускі казачны змей мае цалкам «астранамічнае» паходжанне. Гэта сінкрэтычны вобраз, і мы разгледзелі толькі некаторыя яго рысы.

¹ Грамадскі быт і культура сельскага насельніцтва Беларусі. Мн., 1993. С. 106.

² Цыт. па кн.: Бацькаў дар. Мн., 1978. С. 183.

³ Самы вялікі кратэр знаходзіцца ў штаце Арызона (ЗША). Ён мае дыяметр 1200 м і глыбіню 200 м — ад метэарыта, які мог упасці на Зямлю недзе 5000 гадоў таму назад. Але, што для нас цікавае, кратэр называецца «Каньён Д'ябла».

⁴ Сувязь бога Вялеса са Змеем, «нячыстай сілай» і падзем'ем — тэма для асобнай гаворкі.

⁵ Грамадскі быт і культура... С. 106.

⁶ Чижевский А. Л., Шишина Ю. Г. В ритме Сонца. М., 1969.

⁷ Аникин В. П. Русская народная сказка. М., 1977.

⁸ Цыт. па кн.: Бацькаў дар. С. 53. Уласна знешні выгляд Змея — з сонцам на галаве — можа мець іншыя карані. Прыгадаем, напрыклад, выявы егіпецкіх багоў і асабліва — уладара падземнага «царства мёртвых» Асірыса. Кацярына БРУЕВА, саіскальнік кафедры тэорыі літаратуры фільфака БДУ.

БЕЛАРУСКІ УНІВЕРСІТЭТ

ЗАСНАВАЛЬНІК ГАЗЕТЫ — РЭКТАРАТ БЕЛАРУСКАГА ДЗЯРЖАўНАГА

Мінская поліграфічная фабрыка «Чырвоная зорка» МВПА імя Я. Коласа. 220079, г. Мінск, 1-ы Загарадны зав., 3.

30 сакавіка
Зак. 653.
Т. 1000 экз.

220080, Мінск-80, УНІВЕРСІТЭЦКІ ГАРАДОК, ВУЛ. БАБРУЙСКАЯ, 9, ПАВЕРХ 4, ПАКОІ 411—412
ТЭЛЕФОН 20-68-27.

В. а. рэдактара
Т. М. КАЗАК